

سريزه: (داود جنبش)

سلام او زموږ بل پوډکاست ته سترې مه شئ، له دكتور محمد اشرف غني سره. من داود جنبش هستم موضوع بحث ما هنوز هم مسئله حاد اخراج دسته جمعی پناهجویان افغان از پاکستان و مسایل و چالش های مربوط به آن است. به همه تان خوش آمدید می گویم.

استاد به شما هم خیر مقدم می گویم و بدون آنکه وقت را ضایع کنیم مستقیماً میروم به طرف سوالات که مربوط میشوند به اخراج هموطنان مهاجر ما. شما در برنامه گذشته از سه به اضافه دو ولایت نام بردید که مهاجرینی که تا حال عودت داده شده اند، به آنجا می روند. اگر این روند ادامه می کند، که ادامه دارد و مهاجرین بیشتر می آیند، این تعداد تغییر خواهد کرد، بخاطر یکه مهاجرینی که در پاکستان هستند به ولایات و مناطق مختلف کشور تعلق دارند.

دكتور غني: بسم الله الرحمن الرحيم. تشکر از شما [برای] ایجاد این فرصت. و سلامهای گرم من به تمام هموطنان، خواهران و برادران خصوصاً خواهران برادران که امروز به صورت اجباری در حرکت هستند و اخراج می شوند. دعا و امید من این است که وطن ما به حیث یک مادر مهربان و نه یک مادر اندر اینها را در اغوش خود بگیرند، و همه را استقبال کنند.

در قسمت سوال تان... سه ولایتی را که من ذکر کردم، در درجه اول قرار دارند. حداقل ده ولایت جاهای برگشت مهاجرین ما از پاکستان هستند. و ده ولایت دیگر جاهای برگشت مهاجرین ما از کشور ایران هستند و اگر به صورت جمعی بینیم ولایتی در افغانستان نیست که محل برگشت در آینده قرار نگیرد. به طور مثال، قندوز یکی از ولایاتی است که مهاجرین ما از پاکستان دوباره به آن [بر] می گردند، اما همچنین سمنگان، بلخ، فاریاب، جوزجان [و یا بدخشان] را ملاحظه کنید. شبکه‌هایی که در مدارس دینی پاکستان تعلیم کرده اند، به تمام این ولایات تعلق دارند. همچنان غزنی، پکتیا، خوست و غیره نکات، ساحه برگشت بزرگ است. بنابراین باید آماده گی ما در تمام نکات باشد. اما موضوعی که عمده است، آن ولایت‌هایی را که در اولویت برگشت هستند و از طرف خود عودت کننده گان تشخیص داده شده اند، که اولویت شان است، آنها باید تشخیص شوند، تا از نگاه آماده گی، ترتیبات درست گرفته شود.

جنبش: ولی فشار باز هم بر شهرهای این ولایات خواهد بود، نسبت به دهات و روستاها.

دوکتور غني: در گذشته خصوصاً در سالهای نخست ایجاد جمهوریت، شهرها به صورت عموم و کابل به صورت خصوص محراق توجه بود، اما نکته بیکه فرق دارد و قابل توجه است، این است که امروز شرایط اقتصادی شهرها و توسعه آنها نهایت ضعیف است. افشار [در حال حرکت دوباره] از شهرها به طرف ولسوالی‌های عمده، [یعنی] ولسوالی‌های تمویل کننده، هستند. از این جهت نکته کلیدی شرایط زندگی است، نه شهر بودن یا ده بودن. در کجا چه رقم علایق وجود دارد، و حداقل امکانات یا تعلقاتی که وجود دارد، ما باید به طرف تعلقات مردم بینیم. و در اینجا هم نکته بیکه قابل توجه خاص است [این است که] افغان‌هایی هست که نسل سوم یا دوم هستند، بنابراین تمام نکاتی که به آنها تعلق دارند، جز خاطرات خانوادگی شان است، نه یک تجربه عملی برای شان.

جنبش: دا مهاجرین لکه چې تاسې اشاره وکړه، کېدای شي دویم او درېیم نسل وي، هغه چې په ۱۹۸۰یمو کلونو کې چې روسانو یرغل وکړ، کېدې یې په ډله‌ییز ډول بارېدلې، هغه نسل کېدای شي ډېر لږ پاتې وي یا بیخي پاتې نه وي. دا [اوس] چې راستنېږي دا ځوانان یا دا دویم او درېیم نسل، فکر کوئ چې دوی په خپلو سیمو کې داسې د ارتباط کوم شی موندلی شي چې لارې شي [او ووايي] دا زما کلی دی، دا زما کور دی، دا زما وطن دی، که نه؟

دکتور غني: دا هم په دې [پورې] تړلې ده چې آیا دوی جايداد درلوده که نه؟ او هغه جايداد چې دوی پرې حقوقي ادعا کولای شوه، هغه [ورسره] نور خلک مني که نه؟ یوه مسئله چې دلته ډېره عمده ده [دا ده] چې له بده مرغه یو ډېر لوی غصب د جمهوریت د دورې په لومړیو څوارلسو کلونو کې وشو چې نژدې یو میلیون هکتار ځمکه غصب شوه. نو ډېر خلک هغه حقوق چې له شرعي [پلوه یې لرل] اوس د دعواگانو برخه ده. بل، هغه وخت چې دوی لارل [که یې ځمکه] یو، دوه یا پنځه جریبه وه، [اوس] فکر وکړئ چې د نفوس په ډېرېدو سره څومره کمه شوې ده. بله برخه یې چې مثبت ده، ځینې خلک خپل لوی خېل یا قبیلې [او] کلي په نامه پېژني، اما هغه هم اوس په دې [پورې] تړلې ده چې هلته کوم خلک اوس مېشته دي، له دوی څومره خاطرې لري او څومره زر ورسره علایق ټینګولای شي. نو یوه جدي مسئله ده، ځکه دا شړل دي. په دې معنی، څوک چې شړل کېږي له یوې خوا [هم له فکري] پلوه ډېر سخت تاوان ویني او [هم] ځان نهیلي گڼي. په دې حالت کې دا ټوله په ترتیباتو پورې تړلې ده، چې د دې خلکو هرکلی کېږي، نور [خلک] یې په غېږه کې نیسي که یې په ډېران [غورځوي].

جنبش: مساله بیکه اینجا پیش می آید [اینست که] این نسل دوم و سومی که بر میگردند، اصلاً در کشور شان نه بودند، در قریه و ده شان نبودند و یا بسیار کم بودند. ارتباط اینها، تعلق، اینها با میهن، با اجتماع محلی تا چه حدی قوی خواهد بود. اینها احساس تعلق خواهند داشت، احساس تعلق پیدا خواهند کرد؟

دکتور غني: در قسمت پیدا کردن [تعلق] هیچ نوع مشکل نیست، چون بستگی به آغوش باز دارد. اگر آغوش همه ملت به روی برگشت کننده ها باز باشد، تعلق فوراً ایجاد می شود و ریشه عمیق می شود. اما اگر بالعکس خدانا کرده، با تعصب رفتار شود یا کوتاه بینی وجود داشته و عمق توجه وجود نداشته باشد یا این مسئله برگشت مهاجرین را به

یک برخورد منفی سیاسی مبدل کنیم این باز نتایج وخیم داشته می باشد. استقبال یا عدم استقبال اولیه نتایج بسیار زیاد دارد.

جنبش: یعنی این تنها مربوط به برگشت کنندگان نمی شود، یعنی جامعه خودش هم باید از طرف خود کارهایی را انجام بدهد که آنها حس تعلق پیدا کنند؟

دکتور غنی: مطلقاً، برگشت کنندگان بر می آید به وطن بر اساس یک حس، یک حق طبیعی، بشری و الهی. حالا مسوولیت کسانی که در داخل کشور هستند به تمام سطوح، از قریه گرفته تا تمام ملت افغانستان، این است که، این حس را تقویه کنند. در این منفعت مشترک ما است. و آینده ما به حیث یک ملت تعلق به این دارد. سه بُعد موضوع باید در نظر گرفته شود: اول روحیه است. همبستگی ملی جز تاریخ درخشان ما است، و صله محبت اسلامی از احکام دین مبین ما است. بارها [گفته شده است] قرآنکریم را مطالعه کنید، تنها عبادت کافی نیست. باید به خدمت خلق هم مصروف باشید و از این کرده خدمت بزرگتر نیست. موضوع دوم به شرایط تعلق دارد. شما اطلاع دارید [که من] بارها به ولایات افغانستان سفر کرده ام و تمام ولایات های افغانستان را دیده ام. موضوعی که عمیق ترین احساسات را در من ایجاد کرده است و ایجاد می کند، شعار افغانستان کوچک است. ولایاتی را می بینید که می گویند ما افغانستان کوچک هستیم و همه در آن موجود هستیم. و [در قسمت] علایق همه قوم های ما، زبان های ما و هویت های مختلف ما، پس در چارچوب همبستگی یک افغانستان کوچک انعکاس پیدا می کند. هم ولایاتی هستند که در گذشته محور این رقم همبستگی ها بودند، هم ولایاتی هستند مانند نیمروز. در سالها گذشته با پیشرفتی که وجود داشت از ۳۴ ولایات افغانستان در بین اش موجود بودند، اما قندوز یا لوگر خود را همیشه افغانستان کوچک می گفتند.

جنبش: تقریباً ما هیچ ولایت تک قومی نداریم، همه جای کسانی دیگری هم هستند.

دکتور غنی: مطلقاً، این یکی از کلانترین سرمایه های ملی ما است. و دوم، همه ولایات افغانستان در همبستگی با هم متمم هم دیگر هستیم، متضاد نیستیم. در بحث های بعدی که ان شاء الله سر منابع طبیعی و [سایر موضوعات] می آیم، می توانیم دیده که هر ولایت افغانستان یک غنای خود را دارد. و می تواند وسیله انکشاف هم مملکت و هم حتی به سطح منطقه و جهان سهم بگیرد. موضوع سوم، موضوع وسایل است و این دو نوع است: اگر وبای کوید را ببینید، ده ها هزار افغان از ایران به صورت سیل آسا او آتی برگشتند، اما هیچ نوع برخورد منفی را ندیدند. و در آنجا واقعاً من اهمیت همبستگی را به چشم سر دیدم. همه مردم جابجا شدن اینها را به حیث یک هدف گرفتند، و تا ایران دوباره سرحد خود را باز کرد و امکانات را فراهم کرد، ما این را دیدیم. اما در پهلوی این یک اساس وجود داشت. برنامه همبستگی ملی در کشور بود، در تمام دهات افغانستان زمینه این را [فراهم] کرد که راه های انسجام مردمی با امکانات ملی و بین المللی با هم یکجا شود. بناءً روحیه در قدم اول و احساساتی که ان شاء الله تعالی وجود دارد. دوم شرایط باید به صورت اساسی و با خون سردی کامل و با توجه اساسی تحلیل و جمع بندی شود؛ و سوم برنامه ها.

برنامه‌هایی که قبلاً وجود داشت چطور احیا شده می‌تواند و برنامه‌های نو که ضرور است، به چه شکل باید مطرح شود.

جنبش: بلې، زه اول د خپلې تجربې له مخې داسې فکر کوم، بیا دا تجربه غواړم په هغو کسانو چې را ستنېږي، عامه کړم. مثلاً زما بچیان کوچیان وو، په روسیه کې یې درس ولوست او روسي ژبه یې زده کړه، د هغه ځای له ارزښتونو سره بلد شول، بیا لندن ته راغلل، دلته د دوی سره بلد شول، سره د دې چې ما یې له وطن سره مینه، له مذهب او دین سره مینه... دا په زړه کې ور اچولې دي، خو کوم تعلق چې زه له خپل وطن سره وینم او کوم چې دوی یې ویني، توپیر لري. د دوی اخیستنه او زما جلا ده، نو دغه نسل چې اوس را ستنېږي د دوی ادغام به په داسې یوه ټولنه کې چې دوی ورسره هغسې روحي او احساسی رابطه نه لري، څومره آسان وي؟

دکتور غني: خبره د آسانی نه ده، خبره د ارادې ده. په دې معنی چې دوی خو په خپل زړه بېرته نه راځي، اخراج شوي دي [او] هویت ورباندې تحمیل شوی [دی]. بل، د افغانانو تجربه په گاونډیو دوو لویو هیوادونو کې چې اکثریت زموږ [کډوال په کې] دي، په پاکستان او ایران کې دا [سې] نه ده چې څوک یې پرېږدي چې هېر کړي چې افغان دي. هره ورځ یې ور یادوي چې مهاجر یی، افغانان یی [او] دوهمه درجه حیثیت لری. نو یوه برخه یې دا ده چې دا یې په یاد دي. د ژبې له نظره لومړۍ ستونزه ده، ځکه هغه وخت [لکه څنگه] چې تاسې یادونه وکړه چې د شوروي په یرغل کې دوی ووتل، اکثریت افغانان په دوو یا درېو ژبو پوهېدل. خاصاً دري هم د بازار ژبه وه او هم د ادارې ژبه وه. اما اکثریت، چې مور او تاسې مثلاً د ادبیاتو په پوهنځي کې وو، ما عین وخت کې نیم وخت په دري کې درس ورکاوه او نیم وخت په پښتو کې او خلک پوهېدل. اما [بیا] مې چې د پوهنتون د ریاست شرف درلود، خلک په دې نه پوهېدل، ځکه [کوم] افغانان چې پاکستان ته لاړل، پښتو یې عامه ژبه شوه او اردو او انگریزي یې زده کړې، هغوی چې لوړ تحصیلات یې وکړل. ایران کې په یوې ژبې باندې بدل شول. نو دلته مسئله دا ده، د دې پر ځای چې دا پر ستونزې بدل کړو، باید ورته د یوه لومړیتوب په حیث وگورو چې څنگه یوه خاوره چې دوه په کې عمده ژبې او نورې درېمې ژبې دي چې د رسمي ژبو حیثیت لري، په خپل ځای کې مور د دې شرایط برابر کړو چې بیا مشترکه پوهه راشي. کاناډا ته وگورئ، فرانسوي ژبې [په کې] اقلیت دي، اما ټول کاناډایان دا مني چې باید دوه ژبې وي. د دې دوو ژبو افهام او تفهیم د ملي وحدت لپاره زبنت ډېر ضرور دی. که دې ته د ملي وحدت د زاویې او عینکو وگورئ، دا ډېره توجه غواړي. اما که دا خپل سر ته پرېښودل شي او څوک ورته توجه ونه کړي، نو بیا دا جذبېدل سخت کار دی. بله برخه یې تحصیل او معارف دي. په معارف او لوړو تحصیلاتو کې باید څه رقم اقدامات وشي. نن له بده مرغه دا زموږ د کمزورۍ ټکی دی. ځکه یو ملي نصاب چې واقعاً باید دا ټول ابعاد په نظر کې ونیسي، د توجه په محراق کې نه دی.

جنبش: دا هم ډېره مهمه موضوع ده، په تېره بیا زما خپله تجربه ښيي، کوم کسان چې پاکستان یا ایران نه د جمهوریت د شلو کلونو په بېلابېلو پړاونو کې را ستانه شول، هغوی له هغو ارزښتونو سره چې نورو [هیواد] مېشتو افغانانو درلودل اشنا نه وو. دغه ځینې بحرانونه او کړکېچونه چې د ځینو اصطلاحاتو په سر رامنځته شول، له دې امله وو چې دوی له

هغو سره بلد او آشنا نه وو. دا ډول، دغه ځینې کسان چې په پاکستان کې یې لوستونه کړي او اوس راستنېږي، زه یې په سوشل میډیا یا خواله رسنیو کې تعقیبوم، کله مثلاً د بیرغ موضوع راشي، ملي بیرغ؟ نو دا څه شی دی، خو یوه تکه ده، په داسې حال کې چې د نورو لپاره، هغه کسان چې په خپلو ښوونځیو کې روزل شوي دي، د دغه بیرغ تر سیوري لاندې لوی شوي دي، دا ورته هسې یوه تکه نه برېښي، دوی ته یو ارزښت برېښي، لکه هماغسې چې جغرافیه یې ارزښت دی، هماغسې چې تاریخ یې ارزښت دی.

دکتور غني: بالکل، ستاسې تشخیص سره زه موافق یم، دا آسانه مسئله نه ده او ورباندې زر نه شی تېرېدلی؛ اما زما توجه لکه د تل غوندې، په دې ده چې بېرته د افهام، تفهیم، د ټولېدلو، د یو کېدلو، څنگه [داسې] طریقې برابرې کړو [چې] نور تشنجونه را نه شي. د مثال په توګه، زه چې کابل پوهنتون ته لارم یو لوی جنجال و په دانشگاه او پوهنتون باندې.

جنبش: زما اشاره هم همدغه ته وه.

دکتور غني: اما ما څه وکړل؟ ما ورته وویل اول د دې نوم دارالمعارف و. بیا پوهنتون شو. دواړه [د پوهې پر اساس] باندې دي. اکثر محصلینو او استادانو ته مې وویل: هغه څه چې زه یې ستاسو په منځ کې نه وینم، پوهه ده. یو باتلاق مو جوړ کړی، یو ډنډ مو جوړ کړی [او] زما کار دا دی چې لومړی دا ډنډ پاک کړم چې ذهنونه پاک شي. پس له هغه ورته تاسې نور شيان ویلی شئ. اما په دې، اصلي خبره چې پوهنتون کې د احترام فضا او د لوستلو، لیکلو او بحث فضا ده، دا مه خرابوئ. او [په] دې مورب نتیجې ته ورسېدو. لومړیتوبونو باندې نتیجې ته ورسېدو [او] جنگونه ختم شول. اما په عین زمان کې داسې تلویزیونونه هم وو چې زموږ ټول ملي اصطلاحات یې وگرځول او سرچپه یې کړل. دلته ضرور ده چې ټول پوه شي چې ژبه د افهام او تفهیم لپاره ده او د راتولېدلو لپاره ده، نه د وپشلو لپاره. یو بل باید ومنو. او اوس باید پوه شوو چې د یو بل له منلو پرته، بله د ژوند لاره نه لرو.

جنبش: در کنار ده‌ها مشکلی که عودت مهاجرین از کشورهای همسایه بالقوه می‌توانند با خود بیاورد، یکی هم همین مسئله است که خوب شد این جا [رویش] صحبت شد. من میدانم که احصایه‌های دقیق بسیار مشکل است، مخصوصاً وقتیکه شما مهاجر باشید، و همه شما را به نظر یک چیز اضافی ببینند، ولی باز هم تجاربی که شما دارید از کار در موسسات جهانی و به عنوان رئیس جمهور، اطلاعاتی داریم در مورد مهاجرین [افغان] در پاکستان که حالا در مورد آنها صحبت می‌کنیم. به چه تعداد افرادی مثلاً زن و مرد [هستند]؟ عمرهای آنها [چند] است و چه تحصیلاتی دارند؟ و به کدام کتگوری‌ها تقسیم می‌شوند؟

دکتور غني: چند بعد خدمت تان ذکر کنم. اول در دوران مسوولیت من، من افتخار این را داشتیم که همراهی مهاجرین ما در پاکستان به صورت دوامدار دید و بازدید داشته باشم. هم وقتی که نماینده‌های شان تشریف می‌آوردند، به کابل یا ولایات دیگر، و هم هر باری که من در آنجا سفر کرده بودم. یک بخش مهاجرین ما در پاکستان انسجام فوق‌العاده دارد، به طور مثال، زیادتراً از ۶۰۰ داکتر با تحصیلات نهایت عالی در بین شان وجود داشت.

جنبش: داکتر طب منظور تان است؟

دکتور غني: داکتر طب منظورم است. داکتر طب، تنها داکتر طب. از طرف دیگر تخمین ابتدایی سرمایه [و] جایزادی را که اینها در پاکستان ایجاد کرده بود، تقریباً به ۲۰ میلیارد دالر نزدیک بود. اما نکته اساسی این بود که اکثریت این جایزادها به نام شان نبود. به نام شرکای پاکستانی بود، چون شرایط برای شان مشکل بود. و بدبختانه مقاله هایی در جراید پاکستانی نشر شده، که شرکای پاکستان اینها، در این روزها همراهی شان روش بسیار منفی کرده اند. بحثی را که ما همراهی پاکستانی ها داشتیم راجع به این و یکی از نکات عمده بحث ما با دولت پاکستان بود، یک پلان پنج ساله برای برگشت اینها بود. و در چارچوب آن پلان، هدف واضح ما این بود، که اینها بتوانند با امکانات خود، دوباره برگردند.

جنبش: یعنی هیچ چیزی از اینها ضبط نشود یا به زور گرفته نشود؟

دکتور غني: نشود، و اینها به صورت واضح نه به صورت یک باره گی و اصل دیگری این بود که باید به صورت [داوطلب] دوباره [بر] می گشتند. این جز مقررات بین المللی بود که در او مرحله مورد توجه بود. اما چون فعلاً اینها به صورت اجباری اخراج می شوند، بدبختانه با کمترین امکانات می آیند. و نه تنها با کمترین امکانات می آیند، بلکه صدمه روحی را که هر فرد اخراج شده با خود در طول باقی زندگی خود حفظ خواهد کرد، را کم نگیرید. از همین جهت است که در داخل کشور، ضرورت محبت، احترام و برخورد [خوب] نهایت عمده است.

جنبش: یعنی که آنها را در اغوش بکشند و به عنوان چیزی به آنها دیده نشود که نان آنها را می گیرد.

دکتور غني: بلی، مطلقاً از خاطری که افغان هستند، افغانیت را از کسی گرفته نمی توانید. هیچ کس حق این را ندارد که یک افغان دیگر را بگوید که تو افغان نیستی. خداوند جل شانہ افغان خلق ما کرده است. در این شرایط نهایت ضرور است که رویه مادر و مادر اندر صورت نگیرد.

جنبش: دلته غواړم استاد چې دا پوښتنه لږه واضح کړم، تاسې وویل چې شل میلیاردو پورې د افغانانو د کاروبار او د سرمایې اندازه رسېدله، ځینو ماته په شخصي صحبتونو کې وویل چې... ښه یو شمېر یې کېدای شي کورونه او ودانۍ او دا شیان وي، خو دا نغدې چې دوی لري، په کاروبار کې یې اچولې دي، په مختلفو ځایونو کې، د کراچۍ نه نیولې تر پېښور او کوېټې پورې او شاید نورو ښارونو کې، دا لږ تر لږه شپږ میلیارده [ډالر] دي. که احياناً دغه هم سهي وي، دا شپږ میلیارده ډېر لوی رقم دی او د پاکستان د حکومت سیاست دا دی چې مهاجرین ځان سره څه نه شي وړلی، بې له پنځوس زره کلدارو نه چې ډېرې لږې پیسې کېږي زیاتې نه شي وړی. آیا قانوني لارې شته چې افغانان بیا دغه خپله سرمایه را وباسي؟ یعنی کوم ځای کې د دعوي ځای شته که نه؟

دکتور غني: د دعوي ځای سخت دی، ځکه له بده مرغه ډېره برخه مشارکت په عرف شوی. عرف د اعتبار خبره ده او یو بل سره د همغږۍ او ملگرتیا خبره ده. د قانون له نظره که راشی، د پاکستان قوانین له بده مرغه د برتانیې د دوران

قوانین دي. پاکستان خپل نظام لا نه دی گرځولی. حقوقي نظام يې لا هم مسلط [استعماري] نظام دی. دا زما خبره نه ده، ځکه د دوی د داخل خبره ده، اکثریت مقالې چې وگورئ [د پاکستان] چلند له خيبرپښتونخوا او بلوچستان [او سندھ] سره د مستعمرو غوندې دی. تاریخ ته وگورئ، درسونه د پاکستان په کار دي. د ژبې په مسئلې باندې بنگال او د اکثریت او اقلیت په مسئلې باندې پاکستان مات شو. د حقوقو له نظره دلته شرایط سخت دي. باید اسلامي سلسلې د مینې، تعلق او... ته لار شو او له بلې خوا نه، د مهاجرینو بین المللي حقوقو ته [باید لار شو]. نو دلته ضرور ده چې یو منسجم غږ وي، چې د دوی استازیوب وکړي. له بده مرغه نن دا غږ چې په واضح توگه په ملي سطحه د مهاجرین استازیوب وکړي، کمزوری دی.

جنبش: و بخش دیگر این مسایل مالی این است که پاکستان [اگرچه] میزبان میلیون‌ها افغان بود ولی در عین حال میلیارد‌ها دالر که به نام مهاجرین افغان از کشورهای غربی و عربی می آمد، به دست اینها توزیع می شد. آیا احصائیه هایی هست و یا ارقامی وجود دارد که طی همین چهل سالی که افغان‌ها در آنجا بودند، پاکستان از این مدرک چقدر نفع برده است؟

دکتور غني: این مسئله را باز هم از چند زاویه دیده می توانیم. در دو مرحله حساس تاریخ پاکستان، کمک‌های زیادی که به پاکستان سرازیر شد، از جهت مسئله افغانستان بود. یکی در دوران حکومت جنرال ضیا و بعد دوران حکومت جنرال مشرف. که در هر دو زمان متأسفانه از خاطر تحکیم مردم‌سالاری در پاکستان نه بود و حکومت‌های نظامی بودند که توسط این کمک‌ها به پا ایستاده شدند. در دوران جنرال ضیا تمام کمک‌ها از طرف پاکستانی‌ها انسجام داده شد. مثلی که تنها به سازمان‌هایی اجازه فعالیت دادند که مورد قبول اینها بودند. میلیارد‌ها دالر در اینجا سرازیر شد، و فیصدی که واقعاً مصرف شده، جز اسناد سری اینها است، اما ارقام عمومی در میلیارد‌ها است. و دوم در دوران حکومت جنرال مشرف تا برآمدن امریکایی‌ها در حدود ۱۸ میلیارد دالر تنها با اینها کمک شد.

جنبش: یکی خو کمک‌های مستقیم بود که به اینها پرداخته میشد، یکی پول‌هایی بود که به نام مهاجرین می آمد و اینها بخشی از آن را توزیع می کردند و ادعاهایی وجود دارند که بخشی از این توزیع نشده، و پاکستان آن را برای خود گرفته است.

دکتور غني: فساد اداری یکی از پدیده‌های شومی است که مورد اعتراف همه قرار دارد. و موجودیت کمپ‌ها، شیوه توزیع، نوع این... همه این‌ها بر اساس روابط استوار بود، نه بر اساس ضوابط.

جنبش: او دغه راز دا مهاجرین چې را روان دي، عکس‌العملونه او غبرگونونه ورته بېلابېل دي. په خواله رسنۍ - سوشل میډیا کې، داسې خبرونه ما ولیدل چې وایي د پاکستان نه د غچ لپاره، اوس باید ځینې کارونه وشي او په دې لړ کې مثلاً په داخل کې یوه ټلوویزیون رپورټ ورکړی و چې کونړ سیند باندې چې ظاهراً باید د پاکستان نه اوبه را ستنې کړي، د بند د سروې کار بیخي بشپړ شوی او عملي کار شروع کېدو ته یې لاره جوړه شوې ده. دلته دوه پوښتنې لرم: لومړۍ دا چې آیا په داسې شرایطو کې د غچ خبره سمه ده که نه؟ دویم، هغه وخت کې چې جمهوریت واکمن

و هم کونړ سيند باندې د بند د جوړېدو خبرې وې، يو څه کارونه وشول، زه نه پوهېږم، که په هغه باره کې معلومات راکړئ چې کوم ځای ته رسېدلي وو او دوی يې له هماغه ځايه کېدای شي پيل کړي که دا هسې تشه خبره ده؟

دکتور غني: چاپېريال په ډېر سخت بدلون کې دی. پخوا د بندونو ډيزاين يا د انسجام نقشه چې جوړېدله، د پنځوسو يا سلو کالو لپاره به وه. اوسنيو شرايطو کې بايد حتی تر زرو کالو په نظر کې ونيسئ. نو دا هر چېرې چې غږېږي چې پخوانۍ سروې د داود خان مرحوم په دوران کې شوې وه يا دا امريکايانو سروېگانې وکړلې يا نورو او نورو... ما دا ټولې وکتلې او غير له ابتدايي کارونو [نور څه] نه وو شوي. د مثال په توگه، هغه سروې چې د امريکا اردو کړې وه، د هر بند جگوالی بې له توپيره سل متره و او هر متر کې ډېر خلک بې ځايه کېږي. نو دلته د ډيزاين خبره ډېره جدي ده، په دې بايد دقيق فکر وشي چې مور اقدام ونه وکړو.

جنبش: ماته مو ښه مفکوره راکړه، دې باندې به يو جدا پودکاست ولرو ان شاءالله.

دکتور غني: ان شاءالله! هغه [کار] چې ډېر زر د کېدو دی، پخپله د کابل سيند دی. زما طرحه دا وه چې د کابل ټول سيند د برښنا د توليد د بندونو په سلسله بدل شي او مور د دې کارونه برابر کړي وو. ځکه دې کې د اوبو د وپشلو موضوع [نشته]. نوې طريقې چې راغلې دي، تاسې کولای شئ، خاصاً که د لمر نه برښنا توليده شي چې اوبه پاس وڅښوئ او بېرته يې د شپې په کار واچوئ چې دوامداره گټه ترې واخيستل شي. د کونړ سيند دوه برخې لري: يو دا چې اوبه هم ځي او هم مور ته راځي. له دې نظره که بين المللي پيسې غواړئ، هغه کې بايد د دواړو ملکونو گډون وي.

جنبش: يعنې منظور مو دا دی چې د اوبو يوه برخه له هغې خوا نه راځي چې اوس له پاکستان سره ده؟

دکتور غني: له هغې خوا راځي. نو خبره دا ده چې، که له [بهره] پيسې غواړئ، بايد موافقه ولرئ. همدې لپاره د کجکي بند دويمې مرحلې کې ما بين المللي پيسې وانخستلې، مور خپلې پيسې ولگولې. ځکه مور نه غوښتل چې يوې لويې جنجالي [موضوع] کې راشو او خپل حق له لاسه ورکړو، ځکه چې معاهده مو واضح وه او معاهدې په چوکاټ کې مور اقدام کولای شو. په دې به هم شايد بل پودکاست کې تاسې تفصيلات و غواړئ، له بين المللي نظره، څوک چې سر آب دی، [هغه] لومړيتوب لري. او څوک چې ښکته دي، خبره يې دا ده چې څه يې جوړ کړي آيا د سر آب په موافقې يې جوړ کړي که په خپل سر يې جوړ کړي دي؟ نو دلته مذاکرات په کار دي.

جنبش: په دې مورد کې سر آب افغانستان دی؟

دکتور غني: دې موضوع کې سر آب افغانستان دی، اما په گډه هم دی، ځکه يوه برخه چې ځي، کونړ نه ځي هاخوا له کرښې بيا بېرته راځي، نو دا بايد نظر کې ونيسو. خبره دلته يوازې د برق ده. ځکه د کونړ د اوبو دا دوه بنده مو چې په نظر کې دي، چې په حدود له زر ميگاواټو ډېر د توليد امکان يې شته، د کر اوبه ترې نه راځي. [له کونړ سينده] د کر د اوبو لپاره، کومه طريقه چې مرحوم ناکامورا رامنځته کړې، له هغه بله بهتره طريقه نشته.

جنیش: ما هم غوښتل همدغه پوښتنه وکړم چې دا وړې پروژې چې ناکامورا د اوبو لگولو لپاره کړې وې، دغه تر ټولو گټورې وې.

دکتور غني: دا له ټولو، نه یوازې گټورې دي [بلکې] له اوسني چاپیریال سره تر ټولو سمې دي. مگر پوهېږئ چې د هغه مینه خاصه وه، خدای دې ورباندې رحم وکړي. ځکه لار د څلور سوه کاله مخکې جاپان د بند جوړولو طریقه یې بیا زده کړله، دې ته یې زموږ له چاپیریال سره تطابق ورکړ او په یوې مینې یې دا [بندونه] جوړ کړل او ټول مصرف یې پنځه میلیونه ډالر وو. [کومه] نتیجه چې له دې راغله، [هغه] د گمبیري دښته چې ده شنه کړه، یوه بې سارې لاس ته راوړنه ده.

جنیش: استاده وښئ تاسې خپله خبره یاده لرئ، زه چې کونړ ته په کومه لاره تلم، هلته هم سلطانپور سره ډېرې لویې دښتې وې، لویې خو نه وې اما دښتې وې سوځونکې، هغه د ده په کار باندې اوس داسې زرغونې دي چې دواړو خواو ته یې اوبه بهېږي او ونې دي او فصلونه دي.

دوکتور غني: بالکل! او پوهېږئ [چې] دا ټولې ونې له خپل محیط نه اخیستل شوې دي. سېلاب چې راځي دا ونې یې مخه نیسي او خلک نه بې ځایه کېږي. نو واقعاً یوه عظیمه طریقه ده. هلته باید موږ منطق ته وگورو. بله خبره د غچ ده. لید مو څه دی؟ څومره غچ [اخلو] د څه لپاره یې [اخلو]؟ او که [د] غچ اراده لرو، ایا توان د غچ لرو؟ ایا په غچ اتفاق لرو؟ ایا امکانات [ورته] لرو؟ او بل؛ که غچ غواړئ، هغه چې مزدوري مو کړې وه، د هغه وخت ځواب څنگه ورکوي ولس ته؟ څنگه ځان بېلوي؟ څنگه ځان سپینوي؟ چې اوس د غچ اخیستلو وخت دی او هغه وخت د افغان وژلو وخت و. بل، له ټولو نه مهمه؛ ایا د غچ لپاره راتلونکي قرباني کوو؟ هره خبره چې په منطق ولاړه وي، ځای ته رسېږي. نو اوس ضرور ده چې په دې مرحله کې که غواړئ غچ واخلي، څومره نور [کلوال] به زر در وشپړي؟ او کوم شی لومړیتوب دی؟ زه د غچ مخالف نه یم اما غچ باید [په] منطق کې راشي، استدلال کې راشي او د احساساتو قرباني نه شو. ځکه کله چې یوازې په احساساتو غږېږو، چاته تاوان رسوو؟ او تاوان زموږ مهاجر ته رسېږي. زه نه غواړم چې مهاجر ته د یوې لویې یا وسیلې په حیث وگورئ. دا انسان دی، دا ماشوم دی، دا پېغله ده، دا ځوان دی، نېکه [او] غور نیکه منځ کې موجود دي. ضرور ده چې دې علاقو ته په اساسي توگه وگورئ او د دوی خیر ته لومړیتوب ورکړو او ځان پیاوړی کړو چې څوک را باندې بیا دا رقم کارونه ونه کړي. پیاوړتوب او زموږ وحدت لوی غچ دی، نه دا چې یو احساساتي کار وکړو. او باید خپلو منابعو ته انسجام ورکړو. کوم شی پاکستان ته قاچاق نه شو؟ او هغه قاچاقبران نن چېرې گرځي؟ څنگه یې زموږ ملي شتمني تباه کړه؟ باید اوس خو دا حساب راشي. د ملي شتمني ساتل زموږ لویه وسیله ده. یوازې د کونړ لرگي وساتئ، معادن خوندي کړئ، بېرته لاره جوړېږي. حتی زموږ قالینې د پاکستاني قالینو په نامه صادرېدلې. په داسې حال کې چې که له داخل نه صادري شي او سم ترتیبات یې ونيول شي، خلکو ته ډوډۍ برابرېږي.

جنبش: و اگر دوباره بر گردیم به مسئله هویت و شاخص های قومی و غیره... این مهاجرینی که بر می گردند، تعداد شان حداقل یک چهارم جمعیت فعلی افغانستان است، حداقل! و این یک تغییر کلی را در ترکیب جمعیتی افغانستان می تواند ایجاد کند. اینها به مناطقی که بر می گردند، از تجارب سالهای جمهوریت به خاطر دارم که در شمال واقعاتی رخ داد و در جاهای دیگر هم شاید رخ داده باشد، اینها که بر می گردند آیا از این نظر ایتنیکی و دیموگرافیکی تغییرات فاحشی را میتواند ایجاد بکند؟

دکتور غنی: نکته اول، نکته توزیع نفوس فعلی افغانستان است. در اینجا خدمت تان چند رقم ضرور است. اگر افغانستان را به حیث زون های مختلف ببینیم. در قسمت اول یک تفکیک بین شمال هندوکش و جنوب هندوکش به کار است. در حدود ۱۱ میلیون افغان در ۹ ولایت شمال افغانستان زندگی می کند. که ۵,۷ میلیون شان در شمال شرق هستند و ۵,۶ یا ۵,۷ تقریباً در شمال. در غرب ۵,۶ میلیون زندگی می کنند. در حوزه جنوب غرب در حدود ۵,۶ میلیون، در جنوب ۴,۵ میلیون، در شرق ۳,۸ میلیون و در حوزه مرکزی ۱۰,۹ میلیون. ولایات را هم به صورت اساسی طبقه بندی کرده می توانید، کل این ارقام را در جدول ها برابر کردیم که همراه با این پودکاست ها با هموطنان عزیز شریک شده می تواند. قسمت دوم ساحه این زونها است. از نگاه ساحه، ساحه شرق، زون شرقی ما، ۲۵۰۶۸ کیلومتر مربع است. اما از نگاه نفوس و از نگاه تولید، یکی از عمده ترین مناطق است چون سه فصله است. ساحه زون شمال شرق ما ۸۱۴۸۷ کیلومتر مربع است. زون شمال ما ۷۸۷۸۷ کیلومتر مربع است. زون غرب ما ۲۰۳۳۸۹ کیلومتر مربع است. زون جنوب غرب ما ۱۵۸۱۱۴ کیلومتر مربع است. زون جنوب ما ۵۰۳۷۷ و زون مرکزی که زیادترین نفوس را دارد و کابل و ولایات [همجوار] ۴۷۷۱۰ کیلومتر مربع است. تنها بر اساس این سنجیده می توانید و این ارقام موجود است که تعداد افراد فی کیلومتر مربع چند است و تمرکز بر اینها [در] کجا است؟ تصویر ولسوالی ها را که ببینید در هر ولایت یک تعداد ولسوالی ها نفوس ضخیم دارند و ولسوالی های دیگر نفوس قلیل. بناءً به صورت عمومی اگر زون مرکزی را در نظر نگیرید، باقی زونها از نظر نفوس به صورت نسبتاً متوازن وجود دارد. اما از نگاه ساحه غیر متوازن است. و این پس می رود به این که چقدر فرصت است که برای استفاد از منابع زمینی افغانستان، منابع آبی افغانستان، منابع معادن و دیگر، تا ایجاد را در نظر بگیریم. از نگاه مسئله قومیت، زبان و تعلقات، معلومدار باز هم مسئله اساسی در این است که آیا یک برنامه منسجم سنجیده شده، که از نگاه تطبیق، اسانترین شیوه های تطبیق را وجود داشته باشد، فراهم شده می تواند؟ که بر اساس ان به همه توجه شود و یا این که این گذاشته میشود، که بدون انسجام به [گونه] خودجوش صورت بگیرد. و هر مسئله که ارتباط به منابع داشته باشد و سر تقسیم منابع باشد، بدبختانه یک ترتیب خودجوش تشنج را ایجاد کرده می تواند و نوع تشنج که ایجاد شده می تواند، شدت پیدا کرده می تواند. بنابر این توجه کار دارد.

جنبش: یوه بله موضوع چې اندېښنه خو ورته نه شم ویلی، خو یو څه چې په دغو تېرو میاشتو کې په تخار کې پېښ شول، سړي ته دا پوښتنه ور اچوي چې، کېدای شي ځینې را ستانه شوي چې کلونه کلونه یې بهر ژوند کړی دی، کلي ته لاړ شي، هغه ځمکه یې چا ترې نیولې او غصب کړې وي یا یې په هغه ځای کې مېنې جوړې کړې وي او هغه باندې لسیزې اوښتې وي، په تخار کې په دې وروستیو کې داسې یوه ستونزه پیدا شوه، نه پوهېږم چې حل شوې

به وي که نه. نورو ځايونو کې هم، په شمال کې داسې خبرونه وو چې ځمکې نيول شوې دي. جنوب کې به هم چپرته وي، زه يې دقيق ارقام نه لرم، دا د ځمکې د غصب موضوع او د راستنېدونکو حقونه، دې سره بايد څنگه چلند وشي چې کوم کړکېچ ترې جوړ نه شي؟

دکتور غني: ډېره اساسي موضوع مو مطرح کړه. بايد د دوو شيانو ترمنځ فرق وکړو. يو لوی غصبونه دي او دا ټول د موجوده قوانينو، عرف، اصولو او خاصاً د اساسي قانون پ مخالف شوي دي. اساسي قانون کې وضاحت شته چې د افغانستان ولسمشر ځمکه نه شي بېنلې، بې له قانونه. او هغه قانون چې مور پاس کړ، محدوده څو جريبه ده. په داسې حال کې چې سلها يا زرها جريبه ځمکه په دې يا بله نامه اخيستل شوې ده، دا يو ظلم دی. او خاصاً [کله چې] د کليو، ځکه چې هغه جمعي [او] عامه ځمکه ده. يا د سيندونو او ويالو مسيرونه غصب شوي دي، داسې ويالې [شته] چې نيمې شوې دي، د غصب مسئله يوازې د ځمکې نه ده، د اوبو په موضوع [کې هم شته] ځکه چې ټولې کرنې باندې [تاثير لري]. بالاآب ته وگورئ شوله کري، لاندې خلک غنم نه شي کرلی. نو دا د لوی غصب موضوع، يوه موضوع ده. دا ارقام د اراضي [ځمکو] په اداره کې موجود دي، تخمين يې واضح شوی او دې ته يوه واضح تگلاره په کار ده چې دې باندې څه رقم عمل کېږي. ځکه دا د بېوزلو خبره نه ده. دويم، هغه ځايونه چې آباد شوي او ورباندې آبادی شوي دي او هم ډېرو بېوزلو او نورو [کړي] عرف جوړ شوی دی. دلته يوه واضح لاره په کار ده چې د دې بدیل څنگه بايد منځ ته راشي چې له يوې خوا نه دې خلکو چې کلونو او لسيزو کې يې جايدادونه جوړ کړي دي، دا بايد رسمي شي اما په بدل کې يې - مور يوه طرحه جوړه کړې وه چې - له دوی هر يوه نه بايد يو فیس واخيستل. [او په دې فیس] بايد د هغو خلکو چې بېرته راځي او شرعي حقوق يې درلود، د دوی حقوق تأمين شي. نو دلته سنجيده اقدامات په کار دي چې اول ټول ارقام او شواهد په اساسي توگه سره ټول شي. کله چې تخنيکي ظرفيت موجود وي او يوه ملي لازمي اجماع جوړه شوې وي، دا ډېره سخته مسئله نه ده. او پس له هغه، اساسي خبره دا ده چې څنگه حق، حقدار ته رسېږي. ستونزه دا ده چې همېشه د فساد او رشوت خبرې موجودې دي...

جنېش: يوه ستونزه به د اسنادو هم وي، ځکه افغانستان کې هميشه اسناد عرفي وو، شرعي قوالې ډېرې لږې وې.

دکتور غني: بالکل دا شته، مگر مور خو بايد سروې گانې وکړو، خبره [دا] نه ده چې يوازې په شا لار شوو. يو ټکی بايد وټاکو چې له دغه وخت نه، دغه شاهدان چې موجود دي او شاهدي ورکوي، دا د دوی شهادت د منلو وړ دی او پس له دې به ټول اسناد شرعي شي. دا بلکل ضروري ده، ځکه چې د ودې امکانات، د ځمکې او جايداد مصوونيت او د ټولې اراضي مصوونيت دی، اما دا يوه منسجمه اداره غواړي. لويه او پراخه اداره نه غواړي، يو منسجم ترتيب غواړي. له ټولو نه عمده برخه دا ده [چې] دا د خلکو گډون غواړي. بايد په شفاهه توگه وي، کليوالې جرگې، د ولسوالۍ په سطحه او د ولايت په سطحه دا ټولې جوړېدې شي چې خلک په واضح توگه پوه شي. افغانستان کې عامه قضاوت او عامه عقل ډېر اوچت دی. که پوه شي چې حق، حقدار ته رسېږي او معيارونه روښانه دي، خلک

زر قانع کېږي. ان شاء الله تعالی دا لاره د کېدو ده، اما په دې شرط چې مور پوه شوو چې دا مسئله باید پرې نه ښودل شي چې په یوې لویې ستونزې یا بحران بدل شي [ځکه] عواقب یې ټولو ته گران دي.

جنبش: د دې برخې لپاره خو مو همدومره مطالب په نظر کې نیولي وو، په دې وروستی برخه کې به یوه عمومي پوښتنه وکړم، بله خپرونه کې به بیا ایران او د ایران گاونډیو هیوادونو کې د کډوالو پر حالت باندې تم شوو. یوه اندېښنه دا ده چې: دا کسان چې راځي، یو شمېر خو یې خپل کلی او کور لري، قومونه لري، خلک پېژني او خلک یې هم پېژني، یو شمېر داسې دي چې د هغه متل په حساب باندې، دوه لاسه او دوه غوره راستنېږي، نه د هويت پانې لري، نه بل څه لري، دوی به څنگه تثبیتېږي چې دوی افغانان دي؟

دوکتور غني: په عمومي توگه [کوم] ترتیب چې پخوا نیول شوی و، په خیرپښتونخوا او بلوچستان کې نسبتاً دا کار آسانه و. ځکه نورو دوی پېژندل او حداقل تاریخي خاطره هم موجوده وه چې دوی کولای شول چې تثبیت کړي چې څوک دي؟ مگر څه چې د ملگرو ملتونو او نورو موسسو له معلوماتو راځي، اکثریت خلک چې اوس مجبور شوي چې بېرته را وگرځي له پنجابه دي او په پنجاب کې دا افراد وو، مخصوصاً کرنې کې دوی کار کاوه، نور کارونه یې کول، سخت جسمي کارونه وو. زه د خیرپښتونخوا او بلوچستان په کمپونو کې مخکې له جمهوریت نه ډېر گرځېدلی وم، مگر د پنجاب مهاجرینو سره ما مستقیم بلدیت نه درلود. اما په څه چې پوهېږم، هلته هغه خلک چې جسمي کارونه کوي، ډېر شاقه کارونه دي. او دا چې څومره دوی تثبیت کولای شي، روښانه نه ده. مگر اصلي خبره دا ده چې هلته تشخیص شوی، دوی ویستل شوي دي، دوی مجبور شوي دي او بې له دې چې ویې مني، له یوه سر او دوه غوږو سره، بله چاره مو څه ده؟

جنبش: بسیار تشکر استاد محترم، داکتر محمد اشرف غني. در مورد مهاجرین که به اجبار از پاکستان اخراج شده اند این برنامه را به پایان می بریم. از وقت تان بسیار تشکر.

دوکتور غني: تشکر جناب جنبش صاحب اما من یک تبصره دیگر داشتم در ضمن برنامه و او این است که ضرورت برای یک یادواری است، که در سال ۲۰۲۰ میلادی ما چه نوع آماده گی گرفته بودیم برای یک افغانستان باعزت، که دارای تحریک اقتصادی، وحدت ملی و اجتماعی و اجماع سیاسی باشد. و در این چارچوب در سال ۲۰۲۰ تعهد ۳،۳ میلیارد دالر فی سال برای چهار سال آینده از طرف جامعه بین المللی گرفته شد که مجموعاً ۱۳،۲ میلیارد میشد. این همه ترتیب شده بود به برنامه های منسجم و قابل اعتماد. در پهلوی این، صادرات ما نزدیک به ۲ میلیارد دالر در سال رسیده بود و مبدل شده میتوانست به سالی ۵ میلیارد دالر در ظرف ۵ سال. و هم در موضوع مهاجرین پلان وسیع همراي اتحادیه اروپا زیر کار بود، تا شرایط دوامدار زندگی برای افغانها فراهم شود. و یک صلح باعزت موجب این میشد که مصارف امنیتی هم پروژه و هم مصارف عمومی دولت به آن اندازه تقلیل بیاید تا ما بتوانیم یک تمرکز واضح را بر ایجاد زندگی آبرومند را برای افغانها برابر کنیم. امید است که در بحث های آینده، بتوانیم [روی] بعض این ابعاد صحبت کنیم. بخاطریکه اینها خیال و خواب نبود، پلان های بسیار منسجم و واضح بود، که بر اساس ان

رشد ۹ فیصد را که من خدمت تان ذکر کردم، تأمین شده می توانست. از طرفی این را هم مورد نظر بگیریید که بین سالهای ۲۰۱۶ و ۲۰۲۱ میلادی حداقل ۲۰٪ مجموع تولید ملی افغانستان که حداقل به ۱،۸ تا ۲ میلیارد دالر در سال بالغ میشد از طرف طالبان از بین می رفت. و این خود یکی از کلاترین صدمه‌هایی بود که سر اقتصاد ملی افغانستان آمد. یک صلح باعزت موجب این میشد که تمام این ابعاد که مورد تحرک قرار نمی گرفت از خاطر شرایط بد امنیتی، به یک تحرک واضح، به یک امنیت مثبت و قابل اعتماد مبدل شده می توانست.

جنبش: دپره مننه، اوس مو په خدای سپارم، خدا حافظ.

دکتور غني: یشه سن افغانستان، زنده باد افغانستان، تل دې وي افغانستان. د خدای په امان